

Conveniens vitae mors fuit ista tuae.¹

OVID *Amors* II 10, 18 (25 aC)

Al poeta hi ha una cosa que el meravella:
trobar que la seva història es fa realitat.

KAREN BLIXEN (*Isak Dinesen*), *El bus*

Imagino que he estat convidada —cosa que m'honora «qui-sap-lo», que diuen— a participar en l'acte d'avui d'homenatge a la Maria Àngels Anglada, no sols perquè ella m'honorava amb la seva amistat, sinó també perquè les relacions que he tingut en aquests darrers anys amb aquesta institució —relacions que s'han traduït en encàrrecs de representació, que he procurat dur a terme amb el màxim rigor—, han estat gràcies a ella. Altres qualitats, francament, no les posseeixo: per dissort, ni sóc una filòloga, ni una hellenista, ni cap de les admirables aptituds o sabers que, sens dubte, ella posseïa, i que ens deixen amb un buit difícil d'omplir. A part de l'honor, crec que aquesta característica ja ens dona entrada a un aspecte que vull subratllar i que em consta que a ella l'interessava. És a dir, que en el si d'una societat patriarcal, com també és la catalana, curiosament —i contra tota mena de pretensions— les autores catalanes tenim —amb comptades i deshonoroses excepcions— molt bona relació mútua. Per demostrar-ho, em permetré una certa excursió per la nostra amistat, avui que, per a mi, juntament amb una enyorança i una recança que ja sento, és un dia de celebració. Nosaltres celebrem haver tingut entre nosaltres una persona i una autora com la Maria Àngels.

Vaig conèixer la Maria Àngels Anglada el 1979, cap al mes de febrer o març, a Figueres, la seva ciutat adoptiva, on vaig tenir l'honor de ser presentada per ella. Puc reconstruir fàcilment l'any —encara que no el mes o el dia— perquè ella, una poeta sempre, al meu entendre, acabava de guanyar el Premi Josep Pla amb una novella, *Les Closes*. Tenia, per tant, quaranta-nou anys, si fa o no fa l'edat en què una escriptora tan mundialment aclamada com la da-

1. Trad.: «Aquesta mort estigué d'acord amb la teva vida.»

nesa Karen Blixen també iniciava públicament el seu camí literari. Hi ha, al meu entendre, més d'una coincidència entre les dues autores. Blixen o Dinesen, però, deu la seva fama pel conreu d'una llengua, l'anglesa, que, en definitiva, no era la seva, cosa que no hem de lamentar en el cas de Maria Àngels Anglada, qui ha estat fidel —i ha defensat fins al final— la seva llengua. És ben curiós, però, que una conversa que m'ha quedat pendent —i això és el pitjor de la no desitjada aparició de la Desconeguda foixiana amb la gent que de veres estimem— ha estat aquesta citació de l'autora danesa: «Al poeta hi ha una cosa que el meravella: trobar que la seva història es fa realitat.» Com segurament tots vostès saben, Maria Àngels Anglada va poder passar per aquesta meravella, gràcies al seu *Violí d'Auschwitz*. En tots dos casos, però, l'arribada en edat madura al món de la literatura publicada, espero que sigui un motiu de reflexió més sobre aquest fenomen que, generalment, mai no s'enregistra en un home. En aquest punt, ja no vull insistir en el caràcter patriarcal de la nostra societat.

Seguint amb el passeig per la nostra amistat, el 1983, vaig tenir l'honor de ser la seva editora per a l'exquisit volum *Les germanes de Safo*, en una col·lecció que havia inaugurat, precisament, amb un volum dedicat a Maria Antònia Salvà, una mentora per a tota dona escriptora catalana. «I de sobte, germana de la vostra / veig la claror d'un rostre clivellat.» Diu al poema «Saxífraga», que la Maria Àngels va aportar a l'homenatge a la senyora S'Al·lapassa, que es va celebrar a Palma a finals de 1977. Un poema que, emblemàticament, ella dedicava a una altra poeta enyorada, Quima Jaume—per reblar allò que ja he apuntat abans de la bona relació entre nosaltres les escriptores—; a la Quima de Cadaqués, bella població que, si avui honora Rosa Leveroni, és gràcies a ella, la Quima, i que em va aplegar amb la Maria Àngels, en el premi que porta el nom de Rosa Leveroni, en aquell bell indret. (Per cert, la Maria Àngels conscient de la bogeria en la qual vivim els habitants de Barcelona, quan vam coincidir al jurat del premi, em va facilitar l'e-lecció. Tot un detall.)

Després, la nostra relació, va ser bàsicament telefònica, excepte quan coincidíem, precisament, en actes que hauríem volgut estalviar-nos totes dues, ja fos el comiat a Jaume Fuster o a Maria Mercè Marçal. Per cert, i és trist constatar-ho, va ser acomiadant la Maria Mercè quan ens vam veure personalment per darrera vegada. En canvi, quan em van començar a arribar funestes notícies sobre la salut de la Maria Àngels, fins i tot em vaig abocar a l'agenda, perquè no feia ni quinze dies que m'havia telefonat per donar-me, a la vegada, el telèfon d'una lituana jueva, temporalment a Girona, que ella creia que em podia interessar de conèixer. Dos anys abans, una de les trucades havia estat per dir-me que aquesta casa feia un simposi sobre cultura hebrea, que em podia interessar. Un simposi excel·lent, per cert.

Aquest ritme telefònic es veia, diguem-ne, esquitxat per la recepció d'un

llibre seu o una *plaque*tte, i aquí em voldria deturar, amb una prèvia, no pas assembleària. La poeta nord-americana Adrienne Rich va escriure ja fa molts anys, als setanta (a *On Lies, Secrets, and Silence*), que la poesia es nodreix del record i es projecta en coses que encara han de passar, preveu, en certa manera. Jo hi afegiria, amb tota modèstia, que, a més a més, ens estalvia llargues explicacions. La Maria Àngels va publicar en una col·lecció de *plaque*ttes, que es deia «Traç», de Mataró, tres poemes, un dels quals me'l dedicava. El poema és «El jardí de Micòl», que em permetré llegir:

El jardí de Micòl

Sempre acabem per perdre el jardí de Micòl
els arbres plens de somnis.
Per això el record el dreça i l'enyor afegeix
més verd al verd, n'esborra
les herbes sense flor
com l'artista de llarga paciència
ordeix tota la vida un sol tapís.

Compartim, del jardí, menudes parts
només amb els germans, i provem de vegades
d'ajustar-les amb mots.

Potser a l'amat vam obrir-li la reixa
del jardí de Micòl
i de puntetes entràrem al seu.
Fins que, tots dos perduts, ara hem doblat la tasca
de la subtil memòria,
hem doblat la recança
del cor.

En rebre'l, en rebre la *plaque*tte, em vaig quedar glaçada. Em vaig precipitar al telèfon i li vaig preguntar si alguna vegada a Cadaquès o a Bilbo o a Barcelona, ciutats on havíem coincidit, o a casa seva a Figueres, o fins i tot a Vilamacolum, on vam passar una deliciosa tarda gravant un programa de televisió el 1985, dedicat a la seva persona i obra, dins d'una sèrie que jo dirigia, li havia explicat la meua relació més que personal amb la protagonista de la novel·la de Giorgio Bassani, *El jardí dels Finzi-Contini*. Intentaré explicar-la breument: de jove, quasi d'adolescent, jo era Micòl per a un molt estimat amic també poeta, Marià Vancells. Com es pot comprendre, tots dos érem incipients i ell, per gran desgràcia, perquè va morir el 1971, pràcticament —si exceptuem una revista resistent— no va poder defensar els seus poemes, algun dels quals anava dedicat a Micòl, és a dir, a mi. La Maria Àngels em va dir que no, que no sabia d'aquesta circumstància, per a mi molt important.

Senzillament, en escriure el poema, havia pensat en mi i, per aquest motiu, me l'havia dedicat. Amb el temps, el seu poema me'n va provocar un altre, que no vaig poder-li dedicar perquè era —i és— un *in memoriam*. Em permetré de llegir-lo:

Aprenentatge de Micòl

El dia que vas morir
No vaig pensar gens en Rilke.
(No t'atorgaren temps
per cap més espina.)

Vaig aprendre a plorar:
M'acabaves de dibuixar
Una nova geografia;
Em començaves a guiar
Cap al meu jo sencer,
Fins a retrobar-nos,
Potser, algun dia.

He plantat moltes roses
Per tu, per si florien;
Escric tots els versos
Que no vas poder escriure;
T'invoco per dir
Que tantes i tantes coses
No passarien.

El dia que vas morir...

L'obscuritat del sol,
La befa dels arbres,
El retret del teu bosc,
El llindar de l'altra riba,
Aquell dia.

«*In memoriam*» Marià Vancells

Començant a posar un cert punt final a la meva intervenció, i en aquest breu recorregut, passeig, excursió per la nostra amistat, em permetré dir que ara que ja viu tan sols en els qui l'estimem i, molt en especial, en els seus lectors, no puc deixar de consignar una altra coincidència feliç en aquesta primavera escapçada per la seva mort. Em refereixo a l'estudiosa de l'obra de la Maria Àngels, Roser Guasch, a qui no conec personalment, però qui fa pocs dies, justament quan jo estava preparant la meva presentació de Doris Les-

sing, em va enviar un correu electrònic en el qual m'explicava que la Maria Àngels, quan ella li va manifestar que volia estudiar la seva obra, la va rebre amb senzillesa i citant, precisament, l'autora britànica. Una cita que em vaig permetre d'incorporar al meu discurs («Ets folla. Per què vols passar mesos i anys escrivint milers de paraules sobre un sol llibre, o fins i tot sobre un sol escriptor, quan hi ha centenars de llibres esperant-se per ser llegits?»). La vaig incorporar com un element més de coneixement de la nostra literatura per a la guardonada i, en especial, per unir, per un moment, dues persones que estimo, i dues autores que admiro profundament.

En l'ordre de casualitats, no puc deixar de parlar de la meva sorpresa aquest dilluns passat, quan, desplaçada a l'Empordà, concretament a Peralada, per participar en una jornada europea, em vaig trobar amb l'agradable sorpresa d'un opuscle *El mite d'Europa*, amb text de Maria Àngels Anglada. A l'opuscle, amb la seva generositat característica, ella aprofita l'avinentsa per recordar-nos d'altres poetes (Tomàs Garcés, Màrius Torres, Alfons Maseras, Salvador Espriu...). En ell ens diu: «El mite ens revela sempre, si l'escoltem bé i maldem per tal d'interpretar-lo sense manipulacions interessades, una idea, una veritat, un símbol que el vent del temps no erosiona.» Per la meua part, ho faria extensiu a la seva obra, i diria que si l'escoltem bé —tant en prosa com en vers— podem treure'n veritat que el temps no ha d'erosionar. També, podem consolar-nos davant de les decepcions diàries, en pensar que és possible aquí, a Catalunya, ser íntegre, tenir alts valors morals i intel·lectuals, com aquells que traspuen en les seves pàgines, i fer la nostra obra.

Tornaria al començament, en aquest dia de celebració i de dol, i no se m'acudiria res més que un oferiment, que vull fer amb els mots de la Maria Àngels en el poema «Parada obligatòria II»:

Et deixaré, si vols, la veu
mentre tu tens els llavis closos.

MARTA PESSARRODONA